

Nr 10

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fackrepresentationen i skolstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet har båda kamrarna den 2 april 1963 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 119, vari Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 22 mars 1963, föreslagit riksdagen att godkänna av föredragande departementschefen förordade ändrade grunder för fackrepresentationen i skolstyrelserna.

Beträffande motiveringen till Kungl. Maj:ts förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren nr 719 av herr *Kaijser* och fröken *Stenberg* samt nr 720 av herr *Widén* och i andra kammaren nr 874 av herr *Wennerfors m. fl.* samt nr 875 av herr *Westberg m. fl.*

Följande yrkanden har i motionerna framställts, nämligen i de likalydande motionerna I: 719 och II: 874 att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 119 angående fackrepresentationen i skolstyrelserna med den ändringen att jämväl två suppleanter måtte medgivas närvarorätt,

samt i de likalydande motionerna I: 720 och II: 875 att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 uttala att fackrepresentationen i skolstyrelserna skall i fråga om de ordinarie fackrepresentanterna bibehållas vid nuvarande utformning men att den generella närvarorätten för suppleant till fackrepresentant i skolstyrelsen må slopas.

I fråga om de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Inledning

I anslutning till sina beslut i fråga om skolreformen gav 1962 års riksdag genom skrivelse (nr 334) Kungl. Maj:t till känna vissa synpunkter beträffande fackrepresentationen i de kommunala skolstyrelserna. Riksdagen anhöll att Kungl. Maj:t till övervägande upptog frågan om en begränsning av antalet fackrepresentanter samt så snart ske kunde för riksdagen fram-

lade förslag i denna riktning. Därjämte ifrågasatte riksdagen om inte senare till förnyat övervägande borde upptagas formerna för samarbetet mellan styrelserna och skolornas befattningshavare.

Den av riksdagen väckta frågan har beretts inom ecklesiastikdepartementet. Överläggningar i saken har ägt rum mellan företrädare för departementet, å ena sidan, samt berörda kommunförbund och personalorganisationer, å andra sidan.

Gällande bestämmelser

I 16 § första stycket *skollagen den 6 juni 1962 (nr 319)* föreskrives, att skolchefen skall närvara vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna och äga rätt att delta i överläggningarna men ej i beslutet och att få sin särskilda mening antecknad till protokollet. Beträffande rätt för andra än skolchefen att på detta sätt delta i sådana sammanträden äger enligt andra stycket av nämnda paragraf Konungen förordna.

Bestämmelserna om fackrepresentationen har meddelats i 2 kap. 5—12 §§ *skolstadgan den 6 juni 1962 (nr 439)* och dessa bestämmelser innehåller i korthet följande. Rätt att på samma sätt som skolchefen närvara vid skolstyrelsens och dess avdelningars sammanträden tillkommer högst tre rektorer vid skolor under skolstyrelsen, dock endast en för var och en av tre särskilt angivna grupper av skolor, samt dessutom, allt efter skolväsendets omfattning, minst en och högst tre lärare. Därjämte må utses suppleanter, dock högst till samma antal som representanterna. Suppleant har rätt att närvara, även om han ej kallats att inträda, dock ej vid avdelningssammanträde. Vid handläggning av ärende rörande skolhälsovård eller skolhygieniska förhållanden i övrigt skall skolläkaren vara fackrepresentant. Finnes flera rektorer inom samma grupp utses representanten och suppleanten genom val. Lärarrepresentanterna och suppleanterna utses genom val bland de lärare som valdagen innehar anställning under skolstyrelsen.

Kan två eller flera skolläkare komma i fråga utser skolstyrelsen fackrepresentant.

Tjänstgöringstiden för samtliga fackrepresentanter är densamma som för ledamot av skolstyrelsen, fyra år. Ledamot eller suppleant i skolstyrelsen må ej vara fackrepresentant.

Skolchef och fackrepresentant må ej närvara vid behandling av ärende som rör honom personligen eller någon honom närstående. Fackrepresentant äger vidare ej närvara vid behandling av ärende om tillsättning, åtal eller disciplinär bestraffning, om ärendet rör skolchef eller annan skolledare och fackrepresentant för lärarna ej heller om ärendet rör lärare.

Av intresse i förevarande sammanhang är även föreskriften i 2 kap. 13 § *skolstadgan*, enligt vilken viktigare ärende rörande viss skolenhet ej må avgöras av skolstyrelsen utan att rektor beretts tillfälle att yttra sig.

De nuvarande reglerna om fackrepresentationen motsvarar med smärre

jämknings- och bestämmelser, som före den 1 juli 1962 återfunnits i 1956 års skolstyrelselag (nr 614) och 1958 års folkskolestadga (nr 399) och vilka grundades på beslut av 1956 års riksdag i samband med dess antagande av skolstyrelsereformen (prop. nr 182, sammansatt konstitutions- och statsutskotts utlåtande nr 1, rskr. nr 420).

Frågans behandling vid 1956 års riksdag

De av 1956 års riksdag antagna principerna för regleringen av fackrepresentationen i skolstyrelsen överensstämde i sina huvuddrag med de förslag, som härutinnan framlagts av 1951 års skolstyrelseutredning (SOU 1955: 31 s. 82—83). Som motivering till sina förslag framhöll utredningen, att fackmännen sedan gammalt haft en stark ställning i skolstyrelserna, där skollärdarna antingen varit självskrivna ledamöter eller fungerat som föredragande och sekreterare. Det påpekades, att den fackliga skollärdarens deltagande i skolstyrelsearbetet inte betingades endast av behovet av att ha en sekreterare och föredragande utan också av nödvändigheten att vid frågornas behandling ha tillgång till den särskilda sakkunskap han besatt. Lärarrepresentationen innebar en förstärkning av denna sakkunskap men tjänade också till att ge skolstyrelsen kontakt med skolans dagliga verksamhet, samtidigt som kåren genom sin representation kunde bli informerad om den beslutande myndighetens motivering och inställning till olika frågor rörande skolan. Fackrepresentationens omfattning ansåg utredningen kunna diskuteras, men att den bibehölls ansåg den vara ofrånkomligt, inte minst med tanke på de förutsättningar för ett verkligt samarbete, betydelsefullt för alla berörda parter, som därigenom skapades.

Vid *remissbehandlingen* av skolstyrelseutredningens förslag föranledde förslaget om fackrepresentation vissa erinringar (se prop. nr 182/1956 s. 51—53).

I *propositionen* (s. 62—63) anförde föredragande departementschefen:

Min uppfattning på denna punkt är närmast, att fackmännen i styrelsen, vilka enligt utredningens förslag i större kommuner skall kunna uppgå till sju stycken, kan bli mera dominerande än som egentligen är önskvärt, om man ser saken från den sidan att skolstyrelserna är förtroendevalda lekmanorgan och bör fungera som sådana. Om man vill överväga att minska fackmannainslaget i förhållande till vad utredningen föreslagit, synes man emellertid endast kunna diskutera en reduktion av antalet representanter för lärarkåren. Beträffande dessa förhåller det sig otvivelaktigt på det sättet, som Landskommunernas förbund påpekar, att de ursprungliga motiven för lärarrepresentationen i skolstyrelsen icke längre gäller, sedan skollärdarinstitutionen utbyggts att omfatta i det närmaste alla kommuner. Klart är också, att lärarrepresentationen icke kan ha till syfte att ge skolstyrelsen karaktär av samarbetsnämnd. Att helt borttaga lärarrepresentationen tror jag emellertid skulle innebära en förlust för skolan. På detta område har inom det obligatoriska skolväsendet utbildats en tradition, som det finns all anledning att föra vidare. Även vid läroverken och de högre kommunala sko-

lorna samt, sedan 1955, också vid yrkesskolorna, är lärarkåren i viss utsträckning representerad i skolstyrelserna. Det tänkbara alternativet till utredningens förslag skulle således vara, att låta en lärare inom varje kommun företräda lärarsynpunkterna i skolstyrelsen. Även om en sådan anordning skulle vara praktisk från vissa synpunkter, är jag dock icke nu beredd att förorda en dylik lösning, då det skulle vara verklighetsfrämmande att bortse från att förhållandena för närvarande icke är sådana, att lärarna inom en kommun med flera skolformer eller stadier betraktar sig som en enhetlig kår med sammanfallande intressen och önskemål i så stor utsträckning, att de med bortseende från kategoritillhörighet skulle anse sig på tillfredsställande sätt företrädda av en enda representant i skolstyrelsen. Jag anser, att denna omständighet bör tillmätas betydelse, när man bedömer frågan om lärarrepresentationen, och finner att hänsyn härtill har tagits i utredningens förslag på ett sätt som för lärarnas del får anses vara fullt tillfredsställande.

Man kan kanske anse, att en ökning av representationen från en till två lärare icke skulle behövas i de fall, där endast folkskolan i sin nuvarande utformning tills vidare kommer att finnas. Med hänsyn dels till att det för närvarande inom folkskolan är vanligt att en folkskollärare och en småskollärare är ordinarie representant respektive suppleant och att båda är närvarande vid styrelsesammanträdena, dels ock till att lärarrepresentationen i försöksdistrikt och icke försöksdistrikt eljest skulle kunna bli väsentligt olika, bör emellertid utredningens förslag, som bl. a. innebär att suppleant för kårrepresentant icke skall äga rätt att delta i sammanträde samtidigt med ordinarie representant, vinna tillämpning även i detta avseende om det förverkligas.

Ehuru jag funnit förslagen om fackmannadeltagande i skolstyrelsen i vissa fall kunna leda till en väl vidlyftig representation, synes utredningen med hänsyn till de därmed förenade svårigheterna ha löst problemet på ett sätt, som tills vidare bör i huvudsak godtagas. Kraven på en utöver utredningens förslag vidgad rätt för lärare och skolledare att delta i skolstyrelsens eller dess avdelningars sammanträden anser jag däremot icke böra tillmötesgås. Det är visserligen riktigt, som bl. a. skolöverstyrelsen framhållit, att viktigare ärenden rörande viss skola eller skolform icke bör avgöras utan att vederbörande skolledare och lärare haft tillfälle att inför styrelsen framföra sina synpunkter. Likaså kan det anses vara lämpligt, att normalt mer än en lärarrepresentant deltager i exempelvis undervisningsavdelningens sammanträden. Jag delar emellertid utredningens mening, att det bör ankomma på skolstyrelsen själv eller dess avdelningar att bedöma, i vilken utsträckning det för styrelsearbetet är lämpligt att söka vidare kontakter med företrädarna för olika facksynpunkter än dem, som enligt det av mig biträdda utredningsförslaget skall sökas. Jag erinrar om att styrelsens och avdelningarnas frihet på denna punkt givetvis är obegränsad.

Frågan om fackrepresentationerna behandlades i följande *motioner vid 1956 års riksdag*, nämligen I: 613 av herr Ohlon, de likalydande I: 614 och II: 813 av respektive herr Arrhén m. fl. samt fröken Wetterström ävensom II: 808 av herr Rimås och fröken Vinge.

I motionerna I: 613, I: 614 och II: 813 hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att ärende berörande viss skola eller dess lärarkår icke finge upp- tagas till behandling med mindre skolans rektor och/eller representant för

lärarkåren beretts tillfälle att deltaga i sammanträdet. I motionen II: 808 föreslogs att skolledare och lärare vid viss skola skulle kallas när viktigare fråga rörande denna skola eller lärarkåren behandlades samt yrkades därjämte att skolledar- och lärarkårerna skulle vara representerade i skolstyrelsens avdelningar ävensom att suppleant för kårrepresentant skulle äga rätt deltaga i sammanträde samtidigt med ordinarie representant, så att de bereddes möjlighet att kontinuerligt följa ärendenas behandling.

I sitt av riksdagen godkända *utlåtande* (nr 1 s. 112—113), i vilket jämväl behandlades ovan återgivna motionsvis framförda yrkanden, anförde sammansatta konstitutions- och statsutskottet följande:

Vissa skäl talar för de av motionärerna framförda synpunkterna. Fackrepresentationen utgör ett värdefullt inslag i styrelsearbetet och är, inte minst med tanke på de förutsättningar för ett verkligt samarbete som därigenom skapas, betydelsefullt för alla parter. Därtill kommer att enligt 1952 års provisoriska skolstyrelselagstiftning den ordningen gäller, att vederbörande skolledare äger närvara vid sammanträde. Emellertid kan, som departementschefen framhållit, fackmannadeltagandet, särskilt i större kommuner, medföra en alltför vidlyftig representation. Icke sällan torde det vara till fyllest, att facksynpunkterna framföres av skolchefen eller ordinarie representanter för skolledare och lärare. Det torde dock kunna förutsättas, att då viktigare ärende berörande viss skola kommer upp till behandling, vederbörande skolchef ser till, att i den mån så påkallas berörd rektor eller någon av lärarna kallas. Det synes utskottet sålunda, som om motionärerna överbetonat farhågorna beträffande fackrepresentationens möjligheter att göra sig gällande. Utskottet, som finner de av motionärerna framförda synpunkterna i och för sig beaktansvärda, anser dock, att tillräckliga skäl icke föreligger att på sätt motionärerna yrkat binda skolstyrelserna med fasta regler i förevarande hänseende. Ett i motionen II: 808 framfört yrkande om rätt för suppleant för lärarrepresentant att deltaga i sammanträde samtidigt med ordinarie representant kan utskottet tillstyrka på så sätt, att härvidlag bör tillämpas samma regler som enligt kommunallagen gäller i fråga om suppleants rätt att närvara vid sammanträde med kommunens styrelse. Utskottet utgår från att den ordinarie fackrepresentationen även avser skolstyrelsens avdelningar.

Frågans behandling vid 1962 års riksdag

I *proposition* (nr 136/1962) med förslag till skollag m. m. föreslogs ingen ändring av de tidigare antagna principerna för fackrepresentationen i skolstyrelsen. Vid riksdagsbehandlingen väcktes emellertid på denna punkt ett flertal motionsyrkanden.

I de likalydande *motionerna* I: 712 och II: 853 av respektive herr Andersson, Carl-Albert, och herr Johansson i Södertälje m. fl. yrkades att riksdagen måtte uttala att den nuvarande särskilda rektors- och lärarrepresentationen i skolstyrelsen borde upphöra. I de likalydande *motionerna* I: 714 och II: 850 av herr Bergh, Ragnar, och fröken Ljungberg, respektive herr Haeggbloom m. fl. hemställdes att riksdagen måtte uttala att lärare och and-

ra fackrepresentanter för skolan skulle äga rätt att deltaga i skolstyrelsens sammanträden i samma utsträckning som dittills. I de likalydande motionerna I: 715 och II: 855 av respektive herr Carlsson, Eric, m. fl. och herr Larsson i Luttra m. fl. hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning av fackrepresentationen, syftande till en begränsning härav till skolchefen och en representant för lärarkåren i dess helhet, varjämte efter mönster av företagsnämnderna fackmannamässiga synpunkter skulle kunna tillföras styrelserna genom kollegierna eller, i större kommuner, genom ett för kollegierna gemensamt organ, benämnt kollegienämnd. I motionen II: 854 av herr Larsson i Hedenäset m. fl. yrkades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att vid fastställande av skolstadga måtte tillses, dels att i skolstyrelserna ej finge förekomma annan fast fackrepresentation än skolchefen, dels ock att möjlighet för skolstyrelserna att vid behandling av särskild fråga till sig adjungera rektor, lärare eller annan person med speciell kännedom om den aktuella frågan på lämpligt sätt anvisades.

I sitt *utlåtande* (nr 2 s. 33) anförde särskilda utskottet:

Till stöd för yrkandena om fackrepresentationens avskaffande anföres i motionerna såväl principiella som praktiska skäl. I det förra hänseendet göres gällande att den fackrepresentation, som förekommer i skolstyrelsen och som saknar motsvarighet inom den primärkommunala förvaltningen i övrigt, strider mot principen om kommunal självstyrelse och är oförenlig med uppfattningen att skolan i första hand är en samhällsangelägenhet. Vidare såges fackrepresentationen medföra praktiska olägenheter så till vida, att sammanträdena tyngdes genom det stora antalet närvarande personer, en omständighet som orsakat att systemet med arbete på avdelningar delvis inte motsvarat förväntningarna. Det behov av fackkunskap som erfordras och som är så värdefull för skolstyrelsen att tillgodogöra sig kan enligt motionärernas mening, i den mån den inte tillföres styrelsen genom skolchefen, inhämtas genom att styrelsen vid behov tillkallar rektorer eller lärare eller inhämtar yttrande från kollegiet.

Fackrepresentationen i dess nuvarande form trädde i funktion 1958 i samband med att en genomgripande omdaning av skolväsendets yttre organisation ägde rum bl. a. genom att förvaltningen av flertalet skolformer såsom en förberedelse för det kommande reformarbetet på skolans område samlades under en gemensam kommunal skolstyrelse. Den tämligen stora omfattning som representationen erhöll förestavades av önskemålet att med fullföljande av äldre tradition bibehålla kontakt mellan förvaltningen och den inom de olika skolorna under skolstyrelsen förefintliga pedagogiska erfarenheten, som inte återfanns samlad hos en enhetlig personalkår. Dessa skäl torde i väsentliga delar alltfört äga sin giltighet och kan i viss mån sägas erhålla förnyad aktualitet genom att i samband med den nu pågående reformen ytterligare skolformer inordnas under skolstyrelsen. Med hänsyn härtill och till att systemet med fackrepresentation i den nuvarande formen varit i tillämpning endast en förhållandevis kort tid är utskottet inte berett föreslå, att fackrepresentationen nu upptages till förnyat övervägande.

En vid utskottets utlåtande fogad *reservation* av herrar Lars Larsson, Torsten Andersson, Wiklund i Öjebyn, Blidfors, Larsson i Hedenäset och Johansson i Södertälje utmynnade i hemställan av innebörd att fackre-

presentationen avskaffades. I motiveringen för denna hemställan anfördes följande:

Enligt utskottets mening kan från skilda synpunkter tungt vägande invändningar göras mot det nuvarande systemet med fackrepresentation i skolstyrelsen. I främsta rummet gör sig härvidlag gällande de betänkligheter, som med hänsyn till principen om kommunal självstyrelse i och för sig kan anföras mot att företrädare för en stor grupp anställda under styrelsen skall vara tillförsäkrade rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens eller dess avdelningars sammanträden utan annan begränsning än som sammanhänger med vissa ärendens speciella natur. Denna anordning saknar för närvarande motstycke inom övriga sektorer av den kommunala förvaltningen, där man som regel tillför kommunala nämnder och styrelser erforderlig fackinsikt på andra vägar, såsom genom föredragning av sakkunnig personal eller inhämtande av yttranden. För ledamöternas i skolstyrelsen del är närvaron av fackrepresentanter, i synnerhet till det stora antal som den gällande ordningen medger, ägnad att begränsa möjligheterna till en fri och otvungen handläggning av ärendena, vilket innebär risk för att viktiga frågor om skolan och medborgarnas utbildning blir avgjorda utan fullt beaktande av att skolan i första hand är en samhällsangelägenhet.

Med den uppläggning systemet fått blir det ytterst beroende på fackrepresentanterna själva att avgöra i vilken omfattning de skall begagna sig av sin rätt att närvara och därmed bereda styrelsen möjlighet att tillgodogöra sig sakkunskap på det pedagogiska området. Någon skyldighet för rektor eller lärare att i egenskap av fackrepresentant infinna sig vid skolstyrelsens sammanträden har nämligen inte föreskrivits. Sannolikt har detta medverkat till att på sina håll tendensen gått i den riktningen, att lärarrepresentanterna uppfattats och uppfattat sig själva som partsrepresentanter; härmed har man avlägsnat sig ganska långt från den grundtanke på vilken fackrepresentationen bygger. Lärarnas intresse av att inför styrelsen få framföra speciella önskemål och synpunkter i egenskap av anställda torde i dagens läge långt effektivare och bättre kunna tillvaratagas av fackliga organisationer och företagsnämnder.

I sammanhanget bör även erinras om att skolstyrelsens behov av fackinsikt på andra områden än det pedagogiska, såsom när det gäller den psykologiska och kurativa verksamheten, inte ansetts böra tillgodoses i en motsvarande ordning, vilket kan sägas vara ett uttryck för bristande konsekvens. Systemets orimlighet visar sig också just i den avsevärda omfattning en efter dessa principer fullt genomförd fackrepresentation skulle få.

Även åtskilliga praktiska olägenheter har påvisats vara förenade med den nuvarande fackrepresentationen. Det stora antalet fackrepresentanter, i kommuner där skolväsendet omfattar flera skolformer är representanterna ofta flera än ledamöterna, gör skolstyrelsen till ett oproportionerligt stort organ till men för effektiviteten i arbetet. Den tungroddhet i handläggningsformerna, som fackrepresentationen medfört, är oförenlig med vad man rörande skolstyrelsens organisation i övrigt anför i fråga om önskemålet att hålla antalet ledamöter på en förhållandevis låg nivå, syftande till att erhålla smidiga former för arbetet. Det i detta syfte tillskapade systemet med avdelningar har också på grund av fackrepresentationens storlek inte visat sig uppfylla de förväntningar som ställts.

Bland de motiv som anförts till stöd för fackrepresentationen har särskilt framhållits önskemålet att underlätta en smidig övergång till det år 1958 genomförda nya systemet för skolans lokala ledning med olikartade

skolor sammanförda under en gemensam skolstyrelse. Denna synpunkt måste i dagens läge anses ha spelat ut sin roll i och med att förhållandena stabiliserats och skolväsendet av allt flera kommit att betraktas som en enhet i stort.

Enligt utskottets uppfattning är det en självfallen angelägenhet att skolstyrelsen liksom alla andra kommunala styrelser och nämnder inom skilda verksamhetsgrenar tillföres den sakkunskap som erfordras för fullgörandet av arbetsuppgifterna. Ett lämpligt avvägt samspel mellan lekmanastyre och fackkunskap är av stor betydelse inom kommunalförvaltningen i allmänhet och bör även ges möjlighet att komma till sin rätt inom skolförvaltningen. I överensstämmelse med strävandena att vinna enhetliga former för kommunal förvaltning bör detta önskemål i fortsättningen tillgodoses på ett sätt som inte avviker från vad i allmänhet gäller. För skolans del kan nämligen inte längre anses föreligga sådana speciella omständigheter, som i förevarande avseende motiverat en särreglering. Skolstyrelsens behov av sakkunnig hjälp bör därför tillgodoses, utom genom den uppgift skolchefen redan nu har att fullgöra härvidlag eller genom åliggandet för styrelsen att i viktigare ärenden rörande viss skola bereda rektor tillfälle att yttra sig, i den ordningen, att styrelsen i den mån det är påkallat skall kunna kalla rektorer, lärare och annan personal för att tillhandagå med upplysningar eller inhämta yttranden från kollegier. Pedagogisk sakkunskap torde även kunna komma skolstyrelsen till godo genom olika slags framställningar, som lärarkårerna kan göra.

Vid behandlingen i kamrarna stannade dessa i olika beslut, i det att *första kammaren* godkände utskottets utlåtande, medan *andra kammaren* biföll reservationen. Första kammarens beslut fattades med 69 röster mot 62 (10 ledamöter avstod och 10 var frånvarande) och andra kammarens beslut med 134 röster mot 80 (12 avstod och 6 var frånvarande).

I ett i anledning av de skiljaktiga besluten avgivet, av riksdagen godkänt *memorial* (nr 8) hemställde särskilda utskottet att kamrarna måtte, samtidigt som de biföll propositionen, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända följande synpunkter:

Vid övervägande av möjligheterna till en sammanjämkning av kamrarnas meningar har utskottet haft att söka åstadkomma en lösning som i rimlig grad tillgodoser de syften varpå vardera kammarens ställningstagande bygger. Utskottet har därför funnit sig böra föreslå att den i lagförslaget upptagna bestämmelsen om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om fackrepresentation nu bibehålles. Därjämte vill utskottet förordna, att en begränsning av antalet fackrepresentanter överväges. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan erforderliga undersökningar och överväganden gjorts så snart ske kan för riksdagen framlägga förslag i denna riktning.

Utskottet vill understryka betydelsen av att ett förtroendefullt samarbete äger rum mellan skolstyrelsen och skolans befattningshavare. Formerna för detta samarbete synes senare ånyo böra övervägas under beaktande av principerna för den kommunala förvaltningen, behovet av pedagogisk sakkunskap i skolstyrelsen samt befattningshavarnas tjänsteställning.

Departementschefen anförde bl. a.:

Med anledning av riksdagens uttalanden (1962) har de aktualiserade spörsmålen rörande fackrepresentationen närmare övervägts inom eckle-

siastikdepartementet. Dessa överväganden har lett fram till ett förslag till lösning som avser att tillgodose det av riksdagen i första hand framförda önskemålet om en begränsning av fackrepresentationens omfattning. Förslaget innebär i korthet att nuvarande antal rektors- och lärarrepresentanter i princip bibehålles — alltså högst tre från vardera personalkategorien jämte suppleanter för dem. Den åsyftade begränsningen erhålles därigenom att rätt att närvara vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna skall tillkomma endast en representant för rektorerna och en representant för lärarna, varvid det skall ankomma på representanterna själva att utvälja vem av dem som skall inställa sig. För att kunna ta ställning till denna fråga skall fackrepresentanterna i förväg erhålla uppgift om de ärenden som beräknas förekomma vid sammanträdet, och de bör också få de upplysningar i övrigt, som lämpligen kan lämnas. Samtidigt föreslås borttagande av den hittillsvarande rätten för fackrepresentanteras suppleanter att närvara vid sammanträden även i sådana fall då de inte inträder såsom representanter. Resultatet av förslaget blir således att, frånsett de ärenden i vilka skolläkaren skall delta, regelmässigt högst två fackrepresentanter får rätt att närvara vid sammanträde.

Beträffande detta förslag har överläggningar hållits mellan företrädare för ecklesiastikdepartementet samt representanter för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation. De båda kommunförbunden har därvid förklarat sig inte vilja motsätta sig att förslaget genomföres i nuvarande läge, men samtidigt har förbunden med instämmande i de principiella invändningar som framförts mot fackrepresentationen velat understryka, att den företagna ändringen endast får betraktas som en övergångsanordning i avvaktan på en slutgiltig lösning av frågan om formerna för samarbetet mellan skolstyrelsen och den pedagogiska fackkunskapen. Från personalorganisationernas sida har till förslaget intagits en negativ ståndpunkt, byggande på uppfattningen att mot fackrepresentationen framförda invändningar inte kan anses utgöra skäl för en ändring i enlighet med förslaget. Samtidigt framhålles det utomordentliga värde för skolan som ligger i den av närvarorätten garanterade möjligheten till kontinuerlig personlig kontakt mellan lekmännen och fackkunskapen. Personalorganisationerna har emellertid förklarat sig beredda att, i det läge som uppstått genom riksdagens uttalade önskemål om en begränsning av fackrepresentationen, föreslå ett slopande av suppleanternas närvarorätt.

Innan jag för egen del går att närmare behandla de nu aktualiserade frågorna vill jag erinra om det självklara förhållandet, att det är hänsynen till skolans eget bästa som skall bilda utgångspunkten vid bedömningen av vilka lösningar av dessa frågor på kortare och längre sikt som skall kunna uppnås. Denna omständighet sedd i belysning av de ifrågakvarande spørsmålets starkt kontroversiella natur gör bedömningen vansklilig, och detta synes mig motivera att man inte omedelbart söker nå en mera slutgiltig lösning utan söker sig fram i etapper. Detta torde också vara riksdagens mening.

Av riksdagens ställningstagande synes nämligen den slutsatsen kunna dragas, att en förutsättningslös omprövning av fackrepresentationen i dess helhet, i syfte att eventuellt ersätta den med andra former för samarbetet mellan lekmännen och pedagogerna, enligt riksdagens mening inte är omedelbart påkallad. Det finns också några andra omständigheter som talar mot att i nuvarande läge överväga mera vittsyftande förändringar. Det bör erinras om att systemet med representationen, sådant det utformades år 1956 och trädde i tillämpning år 1958, hittills inte varit i funktion ens under en hel mandatperiod för ledamotskap i skolstyrelsen. Skolstyrelsen kommer under tiden för grundskolans genomförande i kommunerna att få bära en stor del av ansvaret för denna verksamhet, och det är därför av största vikt att samarbetet mellan skolans ledning och dess personal utvecklas och fördjupas under ömsesidigt förtroende. Åtgärder som innebär större förändringar berörande styrelsens organisation och verksamhetsformer kan befaras motverka en gynnsam ordning härvidlag, särskilt om de vidtages under det inledande skedet av uppbyggnadstiden. Innan mera genomgripande förändringar överväges, anser jag det därför vara befogat att ännu någon tid avvakta ytterligare erfarenheter. De hittillsvarande erfarenheterna av fackrepresentationen visar emellertid, att denna, som man också befarade redan år 1956, i många fall blivit alltför vidlyftig. Härpå har effektiviteten i skolstyrelsernas arbete blivit lidande, framför allt genom tungroddheten i arbetsformerna men delvis kanske också genom att överbalanseringen på fackmannasidan på sina håll givit upphov till irritation och konflikter. Av stor betydelse särskilt med tanke på behandlingen av grundskolefrågorna under uppbyggnadstiden finner jag vara att det tillkommer sådana samarbetsformer, som inte endast eliminerar olägenheterna med det hittillsvarande systemet utan också främjar goda samarbetsförhållanden. Vad som behövs är ett effektivt och ömsesidigt verkande instrument för utbyte av information och synpunkter mellan skolstyrelserna och fackkunskapens företrädare. Uppnåendet av detta mål är inte beroende främst av hur samarbetet författningsregleras utan fastmera av de berörda organens och befattningshavarnas samarbetsvilja och deras beredvillighet att, med bortseende från egna eller gruppens intressen, samverka till främjande av sådana arbetsresultat, som från skolans och undervisningens synpunkt är de bästa möjliga.

I nuvarande läge synes det mest angeläget att för undanröjande av vissa olägenheter med gällande system i enlighet med riksdagens önskemål överväga en begränsning av fackrepresentationen under iakttagande samtidigt av att de fördelar denna har inte går förlorade. Det förut omnämnda förslaget synes mig innebära en möjlig lösning av detta problem, eftersom det i sig tillgodoser båda dessa önskemål. Jag vill därför förorda att det lägges till grund för en ändring av bestämmelserna om fackrepresentationen. Fackrepresentationens omfattning är, såsom förut antytts, betingad av önskvärdheten att få en allsidig representation, helst så att samtliga skolformer under skolstyrelsen blir representerade. Härav synes följa att man inte bör begränsa fackrepresentationen genom minskning av det antal representanter

som skall utses. Det bör sålunda liksom hittills kunna finnas en grupp fackrepresentanter för vardera av kategorierna rektorer och lärare, utsedda i den nuvarande ordningen och alltså med beaktande av vilka skolformer som i det enskilda fallet sorterar under skolstyrelsen. Förslaget tillgodoser i stället syftemålet med riksdagens beslut genom att vissa jämkningar göres i fråga om hur samarbetet mellan skolstyrelsen och fackrepresentanterna organiseras. Förslaget innebär nämligen att endast en representant för vardera av rektors- och lärarkåren skall ha rätt att närvara vid sammanträde med skolstyrelsen eller avdelning av denna. Härigenom blir de för varje kategori utsedda representanterna att betrakta mera som ett organ för samarbete med skolstyrelsen än som ett antal enskilda representanter. Med hänsyn till syftet med fackrepresentationen kan det enligt min mening inte heller anses nödvändigt att samtliga utsedda representanter alltid är närvarande vid sammanträdena. Den stora fördelen med detta förslag är att de olägenheter som varit förknippade med representationens stora omfång i huvudsak undanröjes. En sådan effekt torde inte kunna erhållas enbart genom slopandet av närvarorätten för suppleanterna.

För att tillgodose det av begränsningen av närvarorätten föranledda större behovet av informativ verksamhet från skolstyrelsens sida föreslås, att fackrepresentanterna skall erhålla, utom underrättelse om tiden för skolstyrelsens och dess avdelningars sammanträden, uppgifter om vilka ärenden som beräknas skola förekomma till handläggning. Dessutom böra de informeras om ärendena i ungefär samma omfattning som tillämpas beträffande skolstyrelsens egna ledamöter. På grundval av de informationer som sålunda erhållits och efter övervägande sinsemellan bör fackrepresentanterna därefter bestämma hur de skall låta företräda sig vid sammanträdet. Jag kan för egen del acceptera att en sådan ordning införes, särskilt som den synes mig kunna inte bara kompensera bortfallet av de kontaktmöjligheter som begränsningen av närvarorätten innebär utan även visa vägen till etablerande av andra former för samarbete mellan skolstyrelsen och dess fackrepresentanter än som består i kontakten på sammanträdena.

För att undvika de olägenheter som är förenade med att representantskapet växlar under ett sammanträde är det självfallet lämpligast att en och samma representant är närvarande under hela sammanträdet, och en sådan ordning får förutsättas bli den vanligaste. Å andra sidan bör ett absolut hinder inte uppställas för utbyten under pågående sammanträde, ty sådana kan ibland vara motiverade av särskilda omständigheter.

Jag vill i anslutning till den nu föreslagna ändrade ordningen påpeka att denna inte inverkar på skolstyrelsens eller dess avdelningars möjligheter att, utöver vad som enligt förslaget skall ske i enlighet med vad i allmänhet gäller söka kontakt med företrädare för olika facksynpunkter.

Utskottet

Vid riksdagens behandling år 1962 av motionsvis väckta frågor rörande avskaffandet eller bibehållandet av fackrepresentationen i de kommunala skolstyrelserna stannade kamrarna i olika beslut, varefter riksdagen, sedan sammanjämkning skett, i skrivelse (nr 334) till Kungl. Maj:t anhöll att Kungl. Maj:t till övervägande måtte upptaga frågan om en begränsning av antalet fackrepresentanter samt efter erforderliga undersökningar och överväganden så snart ske kunde för riksdagen framlägga förslag i denna riktning. Riksdagen underströk i sin skrivelse betydelsen av att ett förtroendefullt samarbete ägde rum mellan skolstyrelsen och skolans befattningshavare samt uttalade att formerna för detta samarbete senare syntes böra övervägas under beaktande av principen för den kommunala förvaltningen, behovet av pedagogisk sakkunskap i skolstyrelsen och befattningshavarnas tjänsteställning. I förevarande proposition föreslår Kungl. Maj:t sådan ändring beträffande fackrepresentationen i skolstyrelserna, att rätt att närvara och yttra sig vid skolstyrelsens eller dess avdelningars sammanträden skall för det fall att två eller flera fackrepresentanter finnes för skoledarna och lärarna tillkomma i stället för samtliga fackrepresentanter endast en sådan representant för vardera gruppen. Vidare föreslås slopad den nuvarande rätten för fackrepresentanternas suppleanter att även om de icke inträder i stället för representanterna närvara vid sammanträden.

Utskottet vill erinra om, att såväl principiella som praktiska invändningar i tidigare riksdagsdebatter har anförts mot den nuvarande fackrepresentationen. Enligt utskottets mening tar det i föreliggande proposition framlagda förslaget hänsyn såväl till den framförda kritiken som till det förhållandet att det successiva utbyggandet av grundskolan kräver ett fortsatt förtroendefullt samarbete mellan skolstyrelsen och skolans befattningshavare. Ett sådant samarbete synes utskottet utgöra en av förutsättningarna för en tillfredsställande lösning av de många problem, arbetet för skolans omdanande otvivelaktigt kommer att medföra. När grundskolan genomförts torde tillräckliga erfarenheter av fackrepresentationens roll och omfattning ha vunnits för att en slutgiltig ställning till frågan skall kunna tagas.

Den främsta praktiska olägenheten med det hittillsvarande systemet torde vara den tungroddhet i arbetsformerna, som föreligger genom överbalanseringen på fackmannasidan. Denna olägenhet synes dock på ett i stort sett tillfredsställande sätt ha avhjälpits genom det i propositionen framlagda förslaget om begränsning av närvarorätten för fackrepresentanterna och deras suppleanter vid skolstyrelsens eller dess avdelningars sammanträden. Förslaget står enligt utskottet i överensstämmelse med de önskemål riksdagen givit uttryck åt i sin skrivelse vid 1962 års riksdag. De i motionerna I: 719 och I: 720 samt II: 874 och II: 875 föreslagna begränsningarna av fackrepresentanternas respektive deras suppleanters närvarorätt vid skolstyrel-

sens eller dess avdelningars sammanträden får visserligen likaledes anses syfta till åstadkommandet av en smidigare samarbetsform mellan skolstyrelsen och skolans befattningshavare men torde likväl icke på samma sätt som det i propositionen framlagda förslaget tillmötesgå de önskemål, riksdagen i detta hänseende givit uttryck åt i sin skrivelse av år 1962.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen med avslag å motionerna I: 719 och I: 720
samt II: 874 och II: 875 måtte godkänna av Kungl. Maj:t
i propositionen nr 119 föreslagna ändrade grunder för fack-
representationen i skolstyrelserna.

Stockholm den 3 maj 1963

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Elmgren, Torsten Andersson, Damström, fru Segerstedt Wiberg, herrar Sveningsson, Georg Pettersson, Erik Olsson, Dahl, Källqvist och fröken Stenberg*; samt

från a n d r a kammaren: herrar Spångberg*, Andersson i Linköping, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Bengtsson i Halmstad, Nilsson i Östersund, Hammar, Braconier, Westberg och Larsson i Borrby*.

* Ej närvarande vid justeringen.